

Metagegevens: van Dublin Core tot TMLO

Adrie Spruit ■

Metagegevens zijn niet alleen belangrijk voor het archiefveld. Daarom is het een breed onderwerp en zijn er ook verschillende metagegevensstandaarden. Er is dus meer dan alleen het TMLO, het bekende toepassingsprofiel voor de decentrale overheden. De auteur verkent deze wereld aan de hand van nieuw verschenen inhoud van de gemeentelijke Baseline Informatiehuishouding en door in gesprek te gaan met de gemeente Rotterdam.

a

Metagegevens zijn gegevens die context, inhoud, structuur en vorm van informatie en het beheer ervan door de tijd heen beschrijven. Er zijn dan ook veel verschillende soorten metagegevens, in een metagegevensstandaard vaak metagegevens-elementen genoemd.

Metagegevens in de digitale wereld

Metagegevens waren altijd al belangrijk. Met de overgang naar de nieuwe digitale wereld is dat belang alleen maar groter geworden. Even niet opletten bij het opslaan van een digitaal document en zonder – wel of niet automatisch – toegevoegde metagegevens kan het al lastig zijn om het terug te vinden. Wil je zo'n document of een bestand van geheel andere aard lezen, dan moet je computer een programma opstarten. Welk programma dat is volgt uit het opslagformaat, dat ook als metagegeven is vastgelegd. Pas na openen met zo'n programma wordt de inhoud zichtbaar. Zonder metagegevens is digitale informatie daarom niet vindbaar, niet leesbaar en niet bruikbaar.

Andere vakgebieden

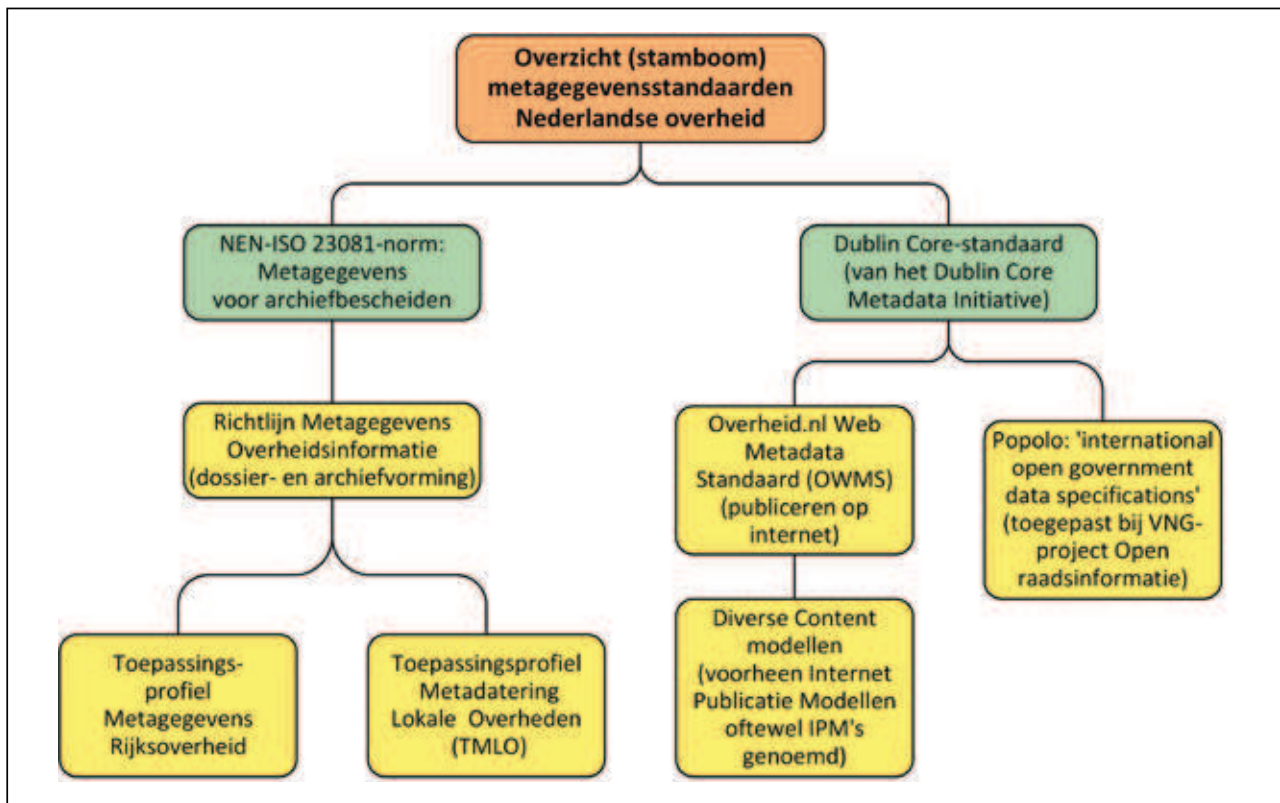
Als archiefspecialist zou je kunnen denken dat metagegevens een thema van het archiefveld is. Wat klopt is dat metagegevens belangrijk zijn bij waar het archiefveld verantwoordelijk voor is: het bewaren, (duurzaam) beheren en ontsluiten van informatie in het kader van de Archiefwet. Maar laten we eens naar een heel ander vakgebied kijken, dat van het inhoudelijk bewerken en verwerken van geografische informatie. Ook in dat vakgebied kan men niet zonder metagegevens. Men heeft daar zelfs eigen metagegevensstandaarden. Geonovum, een Nederlands kennisinstituut op het gebied van geo-informatie, beheert meerdere profielen, zoals bijvoorbeeld het Nederlandse metadataprofiel op basis van de ISO-standaard 19115 Geographic information – Metadata.¹ Dit illustreert dat metagegevens belangrijk zijn voor allerlei soorten informatie, van documenten tot en met geo-informatie en (andere) gestructureerde gegevens in databases, en ongeacht of die informatie (al) de status heeft van archief. Hetzelfde geldt voor vakgebieden. Ook de beheerder van een basisregistratie bijvoorbeeld, kan zijn werk niet doen zonder de inzet van metagegevens.

Metagegevens waren altijd al belangrijk. Met de overgang naar de nieuwe digitale wereld is dat belang alleen maar groter geworden.

Stamboom

Als er veel verschillende soorten metagegevens zijn – zoals over de inhoud en structuur van informatie en ook over en voor het beheer van informatie, waaronder het organiseren van aspecten zoals privacy en openbaarheid – dan is er ook een taal nodig om die metagegevens te beschrijven. Daarvoor zijn metagegevensstandaarden ontwikkeld, op overigens verschillende abstractieniveaus. Een standaard die wordt beschouwd als de basis voor veel andere metagegevensstandaarden is de Dublin Core, met als specificatie onder andere de Dublin Core Metadata Element Set. Deze Dublin Core wordt nu ook vastgelegd als ISO-standaard. Het eerste deel daarvan is inmiddels verschenen als ISO 15836-1:2017 Information and documentation – The Dublin Core metadata element set – Part 1: Core elements.

Kijkend naar het geheel aan metagegevensstandaarden zien we in Nederland 'aan de onderkant' standaarden voor de praktijk, zoals het Toepassingsprofiel Metagegevens Rijksoverheid en het Toepassingsprofiel Metadatering Lokale Overheden, kortweg het TMLO genoemd. Formeel hangen deze overigens onder de NEN-ISO-standaard 23081 over 'metagegevens voor archiefbescheiden'. Tussen het hoge abstractieniveau en de praktijk zit de Richtlijn Metagegevens Overheidsinformatie. Voor inzicht in de samenhang zijn een aantal voor het archiefveld belangrijke standaarden zichtbaar gemaakt in wat we voor het gemak een stamboom noemen. Deze stamboom (zie illustratie) is ook onderdeel van nieuwe inhoud over metagegevens in de gemeentelijke Baseline Informatiehuishouding.

Illustratie: Adrie Spruit.

De stamboom toont ook twee metagegevensstandaarden die vooral worden toegepast bij het digitaal openbaar maken van overheidsinformatie. Dat zijn de Overheid.nl Web Metadata Standaard (OWMS) en Popolo, dat in de gemeentelijke bestuurslaag wordt toegepast bij het openbaar maken van raadsinformatie zoals de verslagen van gemeenteraadsvergaderingen. De werkelijkheid is breder dan deze stamboom laat zien. Dat werd al duidelijk met de hiervoor genoemde standaarden in de wereld van geo-informatie. Op gemmaonline.nl, de website over de gemeentelijke referentiearchitectuur GEMMA, staat een uitgebreider overzicht als onderdeel van de gemeentelijke Baseline.²

TMLO

Sinds 2014 is het TMLO met versie 1.1 de metagegevensstandaard voor de aandachtsgebieden digitale archivering en duurzame toegankelijkheid bij decentrale overheden. Ook wordt het gebruikt als eis voor het aanleveren van digitaal archief aan e-depotvoorzieningen. De in 2013 verschenen 1.0-versie is door de Werkgroep Voorbereiding Implementatie e-Depot RHC's (WVI) zelfs ontwikkeld voor e-depotvoorzieningen. Begin 2016 is het beheer van het TMLO bij het Nationaal Archief neergelegd. Sindsdien is ook de doorontwikkeling ter hand genomen. Inmiddels is een conceptversie van een Informatiemodel TMLO (ImMLO) ontwikkeld. In de eerste helft van dit jaar is dat geïntegreerd in een concept voor een nieuwe 1.2-versie van het TMLO. Die versie moet tegemoetkomen aan het bezwaar dat er in de 1.1-versie te veel vrijheidsgraden zitten. Bij een implementatie vergt dat per organisatie veel aanvullende keuzes. Dat maakt zo'n implementatie complex. Bovendien gaat daardoor de uniformiteit die nodig is bij het uitwisselen van informatie, deels weer verloren. Dat leidde tot aarzelingen in het omarmen van het TMLO bij zowel overheden als softwareleveranciers. De

nieuwe 1.2-versie moet dat probleem oplossen. Voor die versie met daarin het ImMLO loopt er sinds medio dit jaar een uitgebreid reviewtraject. Ook zal er in het verlengde van ditzelfde vernieuwingstraject een TMLO-berichtenstandaard worden ontwikkeld. Verder is voor organisaties die zaakgericht werken nog de relatie van het TMLO met het RGBZ, ofwel het Informatiemodel Zaken, van belang. KING, de organisatie die het RGBZ beheert, heeft daarvan een nieuwe 2.0-versie ontwikkeld en deze daarbij in lijn gebracht met het TMLO. Dat betekent overigens niet dat de laatste versies van het TMLO en het RGBZ dezelfde elementen bevatten, maar dat de elementen die ze gemeen hebben nu met elkaar in lijn zijn.

Toevoegen metagegevens

De belangrijkste regel voor het toevoegen van metagegevens is: doe het direct nadat de informatie gecreëerd of ontvangen is. Op dat moment is duidelijk wat de bron, de context en de betekenis van informatie is. Elke vorm van uitstel vergroot de kans dat dat bij toevoegen later minder duidelijk is. Ook vergroot het de kans dat informatie kwijtraakt. Dat direct toevoegen van metagegevens betekent overigens niet dat het daarmee ook klaar is. Denk alleen maar aan het in metagegevens vastleggen van de beheergeschiedenis van informatie. Dat houdt pas op na het vernietigen van informatie.

Metagegevens bij de gemeente Rotterdam

Zoals genoemd is deze publicatie mede gebaseerd op nieuwe inhoud van de gemeentelijke Baseline Informatiehuishouding. Die nieuwe inhoud is op 6 juli jl. door de VNG Adviescommissie Archieven vastgesteld. Jeroen van Oss is adviseur Informatiebeheer bij de gemeente Rotterdam en zit in die commissie. Hem leggen we een paar vragen voor.

>>

Metagegevens zijn niet alleen voor het archiefveld belangrijk.

>> **Wat vind je van het nieuwe materiaal?**

‘Ik ben er enthousiast over. Het maakt duidelijk hoe belangrijk metagegevens zijn en ook hoe breed het onderwerp is. Dat laatste stemt overeen met hoe we er bij de gemeente Rotterdam tegenaan kijken. We vinden metagegevens daar van groot belang voor het goed organiseren van verschillende aandachtsgebieden. Naast informatiebeheer zijn dat privacy-bescherming, informatiebeveiliging, bewaking van intellectueel eigendom, gegevensmanagement, business intelligence (werken met big data) en open data. We merken ook dat deze onderwerpen steeds hoger op de agenda komen. Dat past bij ons inzicht dat het benutten, beheren en delen van informatie de kern raakt van de taak waar een gemeente voor staat. Veel metagegevens functioneren bij ons als stuurgegevens voor het managen en delen van informatie. Metagegevens over openbaarheid bijvoorbeeld, bepalen welke informatie je kunt ontsluiten naar de buitenwereld. Het belang is dus veel breder dan wat nodig is om digitale archiefbescheiden te bewaren of blijvend te bewaren archiefbescheiden over te brengen naar een e-depot. Een standaard als het TMLO en ook andere afgeleiden van de ISO 23081-norm voor metagegevens vinden we daarom van belang voor de gehele informatie-huishouding en alle informatie, van creatie tot gebruik en vernietiging, ongeacht de levensfase of bewaarstatus van die informatie. Voor ons is het TMLO meer dan alleen een ‘archiveringsstandaard’.’

Wat doen jullie met het TMLO?

‘Laat ik eerst een paar jaar teruggaan. In 2014 zijn we al tot een eigen metadatamodel gekomen op basis van de Richtlijn Metagegevens Overheidsinformatie uit 2009. Deze richtlijn was ook de basis voor het ontwikkelen van het TMLO. Ons model hebben we vanaf 2014 ingezet voor onder andere digitale dossiervorming in het cluster Werk en Inkomen. Daarvoor hebben we het gemapt op en aangevuld met metagegevens uit het RGBZ ofwel het Informatiemodel Zaken. Het voordeel daarvan is dat we veel metagegevens geautomatiseerd kunnen aanmaken. Dat doen we door gebruik te maken van de parameters die onze gestandaardiseerde zaak- en documenttypen beschrijven. Voor digitale dossiervorming voor niet-zaakgerichte processen, zoals beleidsvorming en projectmanagement, hebben we een ander metadatamodel opgesteld op basis van TMLO 1.1. Helaas kunnen we de standaardenfamilie rondom het RGBZ hierbij niet gebruiken. Daarom zullen we bij deze processen andere manieren moeten bedenken om geautomatiseerd metagegevens te kunnen toevoegen.’

Hoe kijkt Rotterdam aan tegen de vrijheidsgraden in het huidige TMLO?

‘Om metagegevens via een uitwisselingsformaat te kunnen uitwisselen tussen applicaties, heb je een concretere standaard

nodig dan een semantisch model als TMLO 1.1. We zijn daarom warm voorstander van de doorontwikkeling van TMLO naar een informatie-model (ImMLO) en een uitwisselstandaard. Daarom ben ik zelf ook actief namens Rotterdam in de werkgroep doorontwikkeling TMLO die geleid wordt door het Nationaal Archief. Als gemeente zien we graag dat het ImMLO onderdeel wordt van GEMMA, zoals dat ook het geval is voor de standaardfamilie rondom het RGBZ.’

Zijn er voorlopige conclusies?

‘Dat zijn er twee:

1. dat voor het automatisch toekennen van metagegevens bij zaakgericht werken het RGBZ belangrijker is dan het TMLO. Want dat lukt het best door gebruik te maken van standaard parameters die onderdeel zijn van gestandaardiseerde zaak- en documenttypen;
2. dat we dat mechanisme juist missen bij onze processen waarbij we niet zaakgericht werken.’

De belangrijkste regel voor het toevoegen van metagegevens is: doe het direct nadat de informatie gecreëerd of ontvangen is.

Wat zijn jullie verdere plannen?

‘Bij nog weer andere processen dan ik al noemde, zitten we nu in de fase van analyse en voorbereiding. Daarbij gebruiken we ons metadatamodel op basis van de genoemde overheidsrichtlijn, het TMLO en het RGBZ als mappinginstrument. We lopen daarbij wel aan tegen de beperking van het concept ‘er is een document en daar horen metagegevens bij’. Want we willen in het kader van ons programma Gegevensmanagement ook aan de slag met het archiveren van gestructureerde (database) gegevens. Dat wordt extra interessant omdat in die context het onderscheid tussen gegevens en metagegevens niet zo duidelijk is. Je zou kunnen zeggen dat er gegevens zijn met elk hun eigen functie. Ik denk dat we daarbij terug zullen gaan naar de ‘oervraag’: wat is de essentie van metagegevens, waartoe zijn ze op aarde en wat zegt ISO-standaard 23081 daarover?’ ■

Noten

- 1 ■ Zie: <https://www.geonovum.nl/onderwerp-artikel/metadatum-profielen>
- 2 ■ Zie: https://www.gemmaonline.nl/index.php/Verdieping_metagegevens

Adrie Spruit ■ proces- en informatiearchitect bij KING en zelfstandig adviseur (www.a3sinformatiebeheeradvies.nl).